

De derde weg

Auteur(s):

Klamer, A.

*Hoogleraar in de economie van kunst en cultuur, EUR.***Verschenen in:**

ESB, 83e jaargang, nr. 4171, pagina 751, 9 oktober 1998

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

economische, orde

Het gaat niet goed met de wereldeconomie. En daarmee gaat het ook niet goed met de economische wetenschap. De zelfgenoegzame economen van het IMF hebben inmiddels moeten toegeven dat hun wetenschap ontoereikend was om de financiële crises in Azië te anticiperen. En met de dag neemt het wantrouwen ten aanzien van de standaard economische medicijnen van de vrije markt, deregulering, liberalisering en privatisering toe. De neoklassieke economische profeten verliezen overtuigingskracht en politieke leiders zoeken hun inspiratie bij anderen, zoals in het geval van Tony Blair bij sociologen.

Net als zoveel socialisten vandaag de dag erkent Blair dat staatsdirigisme op dit moment niet de oplossing voor de instabiliteit van de vrije markt kan zijn. Een te dominante overheid werkt verstikkend en demotiverend, zo hebben we links en rechts geleerd. Hij wilde een alternatief. Sociologen als Anthony Giddens en Julian le Grand leurdren met een 'derde weg'. Ook Clinton is ervan gecharmeerd dus nu is het hek van de dam. Zelfs in Nederland staan de opiniepagina's er vol van. Maar onduidelijkheid over wat die derde weg moet voorstellen is troef. Kok liet weliswaar derde-wegbegrippen als 'betrokkenheid' en 'verantwoordelijkheid' in het regeerakkoord opnemen maar weet geen raad met programma's die deze begrippen inhoud moeten geven. Volgens mij is dat omdat de economische wijze van denken in de weg staat.

Le Grand vat het denken langs de derde weg samen met het acroniem CORA: community, opportunity, responsibility en accountability. Het standaard economisch verhaal kan wat met kansen, maar gemeenschap, verantwoordelijkheid, en rekenschap komen in dat verhaal niet voor. Daarom heeft eenieder die de afgelopen jaren gehersenspoeld is door de economische manier van denken, de grootste moeite de derde weg tot haar logische conclusies te volgen. Gemeenschappen spelen in het verhaal van economen geen rol want dat verhaal draait om individuen die op een of andere manier optimale keuzen maken. Verantwoordelijkheid betekent hoogstens iets voor zover de markt dat afdwingt.

Het is een verhaal dat het erg goed doet wanneer het om de rechten van het individu gaat. Het laat overtuigend zien dat de markt het instrument bij uitstek is om rechten van individuen te garanderen en wijst op de overheid als een hulpmiddel om individuele rechten te verzekeren die in de markt geen kans krijgen. De 'opportunity' in CORA sluit aan bij de kansen waar dit economisch verhaal vol van is. Bepleit de econoom Amartya Sen ook niet dat overheden zich moeten richten op 'capabilities' in plaats van regelingen die uitkomsten corrigeren? Individuen moeten kansen krijgen om zich te ontplooiën. Iedere econoom begrijpt dat.

Maar met die 'gemeenschap' en 'verantwoordelijkheid' in CORA kunnen economen niets. Beide begrippen vragen om de verbeelding van de sociale dimensie en die komt in het economisch verhaal niet voor. Gemeenschap gaat over een belang waar individuele keuzes ondergeschikt aan zijn. Een gemeenschap dwingt verantwoordelijkheden af die verder gaan dan de individuele verantwoordelijkheid die de markt afdwingt. Voor sociologen is dit gesneden koek. En terecht. Want gemeenschappen van allerlei aard en in velerlei vormen zijn een essentieel onderdeel van iedere economie. Mensen vormen kleine gemeenschappen in de vorm van gezinnen, ze vormen verenigingen, clubs, vriendenkringen, professionele organisaties, bedrijfsculturen en naties. Een cultureel-economisch perspectief wijst op de vitale rol die deze gemeenschappen vervullen in economische processen. Ze zijn verantwoordelijk voor waarden als solidariteit, vertrouwen, verantwoordelijkheid en zorgzaamheid zonder welke geen vrije markt en overheid zou kunnen functioneren. De derde weg wijst dus op de sociale kern van de economie die altijd bestaan heeft.

De betekenis ervan is dat dit zogenaamde alternatief beleidsmakers met hun neus op die werkelijkheid drukt. Het gevaar van de vergaande marktoperaties waar Paars mee wegloupt, is een ernstige aantasting van de sociale kern. Markten stimuleren nu eenmaal het ikke, ikke en de rest mag stikken en doen weinig tot niets voor het aansterken van sociale verantwoordelijkheden. Wil Paars zich echt druk maken om de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de burgers dan zal het roer om moeten. De nadruk zal moeten komen te liggen op het stimuleren van sociale initiatieven buiten de markt en de overheid om, zoals Artsen zonder Grenzen, ouderverenigingen op scholen, gezinnen, en al die informele verbanden die een samenleving leefbaar maken. Het wordt hoog tijd dat er een einde komt aan de vrijblijvendheid van mensen die op hun rechten staan zonder hun verantwoordelijkheden te nemen. Stimuleert Paars het individu extra inkomen aan individuele behoeftes te besteden, de derde weg wijst burgers en organisaties op hun sociale verantwoordelijkheden. De economen die ik hierover aanspreek kunnen er weinig mee. Terecht, want de economische wetenschap is niet op dit soort inzichten berekend. Gelukkig kan die wetenschap nog veranderen.

